

поведінки, шляхом переспрямування різнорівневих суб'єкт-суб'єктних взаємодій.

На основі вище викладеного можемо зробити висновок, що сьогодні будь-який освітній заклад України повинен націлювати свою просвітницьку діяльність у напрямку створення об'єктивних наративів та умов для надбудови жорсткого каркасу ядра внутрішньо-особистісної ідентичності. Адже, зараз українство живе у таких умовах воєнного часу, які не дозволяють нам як педагогам обмежувати своє функції виключно до навчально-виховних. На рівні різновікових аудиторій суб'єктів пізнання ми повинні закладати міцне просвітницьке ядро національної ідентичності, з метою забезпечення майбутнього розвитку нашої держави лише на засадах самостійності, незалежності, суверенності та конституційності.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-27>

ВІД СКАЛЬПЕЛЯ ДО СЕРЦЯ: ВНЕСОК ПИРОГОВА У ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Євтушенко Юлія Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент,

*доцент кафедри мікробіології, вірусології, імунології
медичної фізики та інформатики,*

*Державний заклад «Луганський державний медичний університет»
м. Рівне, Україна*

Професійна культура в системі медичної освіти є основою підготовки висококваліфікованих фахівців, які поєднують ґрунтовні теоретичні знання з практичними навичками, дотримуючись етичних засад, гуманістичних принципів і суспільної відповідальності. У період воєнного стану, коли медична система зазнає значних навантажень, професійна культура забезпечує гнучкість і стійкість медичних працівників, сприяючи збереженню гуманістичного підходу в умовах обмежених ресурсів, психологічного тиску та етичних дилем. Вона не лише розвиває технічну майстерність, а й формує аналітичне мислення, емпатію та здатність до міжпрофесійної співпраці, що є критично важливим для ефективної роботи в екстремальних умовах, спричинених війною.

Професійна культура функціонує як динамічний механізм, що адаптується до сучасних викликів, зокрема технологічних інновацій, глобальних епідемічних загроз і воєнних конфліктів. У період воєнного стану вона допомагає медикам балансувати між технологічною ефективністю та етичною чутливістю, особливо в умовах розвитку штучного інтелекту й телемедицини, які стають важливим інструментом для надання медичної допомоги в зонах бойових дій. Таким чином, професійна культура є не лише інструментом підготовки фахівців, а й запорукою стійкості медичної системи в умовах невизначеності, трансформації традиційних підходів і необхідності швидкої адаптації до нових реалій.

Історичні постаті, зокрема видатні медики, педагоги та реформатори, відіграли ключову роль у формуванні сучасних педагогічних підходів до підготовки медичних фахівців. Їхній внесок, зокрема в розробленні теоретичних засад, практичних методик і морально-етичних принципів, є особливо актуальним у період воєнного стану, коли медична освіта має враховувати досвід організації медичної допомоги в кризових умовах. Аналіз діяльності цих постатей дає змогу простежити еволюцію навчальних стратегій – від емпіричних методів до системної професійної підготовки – та обґрунтувати необхідність інтеграції історичного досвіду в сучасні освітні моделі, які відповідають викликам воєнного часу.

Серед видатних постатей, що сформували медичну науку, особливе місце посідає Микола Іванович Пирогов (1810–1881) – видатний український хірург, анатом, педагог і засновник військово-польової хірургії, чий внесок у розвиток медичної науки та освіти має виняткове значення. Пирогов вирізнявся цілісним підходом до своєї діяльності, що охоплював не лише революційні нововведення в хірургії, наприклад, запровадження ефірного наркозу та гіпсових фіксаторів, але й формування основ систематизованої медичної підготовки. Він приділяв значну увагу практичному навчанню студентів, інтеграції наукових знань з етичними принципами та гуманістичному ставленню до пацієнтів, що зробило його діяльність взірцем професійної культури в медицині.

Пирогов займає провідне місце серед постатей, які збагатили світову медичну спільноту, завдяки своїм досягненням у формуванні філософсько-етичних засад професії. Під час Кримської війни він розробив систему сортування поранених (триаж), спираючись на принципи раціонального гуманізму та наукового аналізу, що дало змогу оптимізувати надання допомоги в умовах обмежених ресурсів [3, с. 182]. Цей підхід став прообразом сучасних систем медичного сортування й набуває особливого значення в контексті нинішньої війни в Україні, де медики застосовують подібні методи для швидкого реагування на

численні травми, отримані внаслідок бойових дій. Сортування поранених за ступенем тяжкості стану дозволяє ефективно розподіляти медичні ресурси та рятувати якомога більше життів, що є незамінним у хаотичних реаліях збройного конфлікту. Таким чином, спадщина Пирогова не лише зберігає свою значущість, а й посилюється, сприяючи адаптації українських лікарів до сучасних викликів.

Внесок Пирогова у професійну культуру медичної освіти ґрунтується на його багатогранній діяльності – науковій, практичній і педагогічній. Як учений, він розробив інноваційні хірургічні методики та створив анатомічні атласи, що й досі є зразками точності й наочності у вивченні топографічної анатомії. Як практик, він продемонстрував значення інтеграції теоретичних знань у клінічну діяльність, доводячи їхню здатність рятувати життя в екстремальних умовах. У педагогічній сфері Пирогов відстоював ідею, що лікар є не лише технічним виконавцем, а й інтелектуалом, який несе моральну відповідальність за здоров'я й життя пацієнтів. Таким чином, професійна культура в його розумінні – це синтез наукової компетентності, практичних умінь, етичної свідомості та гуманістичного світогляду.

Педагогічна концепція Пирогова базується на чотирьох принципах, актуальних для сучасної медичної освіти: практична орієнтація навчання, що передбачає активну участь студентів у клінічній практиці та роботі з анатомічними зразками з ранніх етапів підготовки; гуманістичний підхід, який підкреслює важливість індивідуалізованого ставлення до пацієнта й емпатії як невід'ємних складових лікарської професії; розвиток аналітичного мислення, що спонукає до критичного осмислення знань і пошуку інноваційних рішень; принцип безперервного самовдосконалення, втілений у його афоризмі: «Той, хто припинив навчатися, припинив бути лікарем» [1, с. 41; 2]. Ці засади стали фундаментом культури професійного розвитку, яка відповідає актуальним концепціям безперервної освіти, зокрема ідеї *lifelong learning*.

Пирогов запровадив інноваційні методи викладання, використовуючи наочні посібники, зокрема власноруч створені анатомічні моделі, та інтерактивні заняття, що сприяли глибшому засвоєнню студентами складного матеріалу. Його підхід до організації клінічної практики, який передбачав раннє залучення студентів до роботи з реальними клінічними випадками під контролем викладачів, став прообразом сучасних симуляційних центрів, де студенти вдосконалюють практичні навички в безпечних умовах, закріплюючи теоретичні знання й розвиваючи впевненість у прийнятті рішень. Таким чином, педагогічна спадщина Пирогова випередила його епоху, заклавши підґрунтя для компетентнісного підходу в медичній освіті.

Цей підхід, орієнтований на практичну підготовку, відповідає сучасним вимогам до медичної освіти, де акцент робиться на формуванні професійних компетенцій, таких як клінічне мислення, командна робота та швидке реагування в критичних ситуаціях, а симуляційні технології дозволяють моделювати складні клінічні сценарії без ризику для пацієнтів. Підхід Пирогова до інтерактивного навчання передбачив сучасні методи активного навчання, зокрема проблемно-орієнтоване навчання (PBL) і кейс-метод, що застосовуються в провідних медичних школах. Його акцент на наочності та практичному досвіді сприяв формуванню професійної ідентичності майбутніх лікарів, допомагаючи усвідомлювати складність і відповідальність професії в контексті сучасних викликів, таких як комерціалізація медицини чи етичні дилеми. Таким чином, ідеї Пирогова стали основою цілісної системи медичної освіти, що поєднує наукову точність, практичну майстерність і гуманістичні цінності, залишаючись актуальними для реформування підготовки медичних кадрів.

Спадщина Пирогова має не лише історичну значущість, а й практичну цінність для трансформації медичної освіти. Його погляди на безперервне самовдосконалення перегукуються з концепцією *lifelong learning*, що є стандартом у провідних освітніх моделях світу. Запровадження етичного виховання, як пропонував Пирогов, сприяє формуванню нового покоління лікарів, які усвідомлюють свою суспільну місію та поєднують професійну вправність із гуманістичними ідеалами. Таким чином, його ідеї залишаються важливим інструментом для вдосконалення підготовки медичних фахівців у сучасному контексті.

Висновки. Микола Іванович Пирогов зробив винятковий внесок у розвиток медицини та медичної освіти, заклавши основи професійної культури, що інтегрує наукову точність, етичні принципи та гуманістичні цінності. Його педагогічні засади, зокрема практична спрямованість навчання, розвиток критичного мислення, гуманістичний підхід і принцип безперервного самовдосконалення, стали фундаментом для підготовки медичних фахівців. Ці принципи не лише визначили стандарти професійної підготовки, а й сприяли формуванню етичної свідомості лікарів. Наукові та практичні досягнення Пирогова, зокрема в галузі хірургії та військово-польової медицини, підняли клінічні й освітні стандарти медичної професії, що залишається актуальним для сучасної практики.

Актуальність ідей Пирогова в системі сучасної медичної освіти підтверджується їхньою здатністю відповідати ключовим викликам сьогодення, включаючи технологічні інновації, такі як розвиток симуляційних технологій, та етичні дилеми, що виникають у контексті збройних конфліктів, зокрема війни в Україні. Завдяки його спадщині

образ лікаря утвердився як уособлення інтелектуальної та моральної відповідальності, що має визначальний вплив на професійну ідентичність медиків. Таким чином, педагогічні й наукові підходи Пирогова продовжують слугувати важливим ресурсом для реформування медичної освіти, сприяючи підготовці фахівців, які поєднують професійну майстерність із суспільною місією.

Література

1. Бойда А. В. Науково-педагогічна спадщина Миколи Пирогова в контексті сучасних освітніх реформ в Україні : дипломна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти. Івано-Франківськ, 2022. 137 с.
2. Єхалов В. В. Педагогічна спадщина Миколи Івановича Пирогова. Газета «Новини медицини та фармації». 2021. № 13 (770). URL: <http://www.mif-ua.com/archive/article/51231> (дата звернення: 01.03.2025).
3. Коваленко Л. Г., Юкальчук М. І., Антощук К. Ф. Внесок М. І. Пирогова у формування основних принципів медичного забезпечення військ і системи управління медичною службою на війні. *Вісник Вінницького національного медичного університету*. 2021. Т. 25, № 1. С. 181–186. DOI: 10.31393/reports-vnmedical-2021-25(1)-32.